

Շարաքի օրը, ամսիս 12-ին Բագուի հայ հասարակութիւնը հանդիսաւոր կերպով տօնեց մեծ ատրեղաբարձը:

ժողովուրդներէ կհանրում նման յօրեկեաններ խիստ հազուադէպ են և նշանակալից: Մի ժողովրդի կուրտուրականութեան հազար հինգհարիւր ամեակը այնպիսի արտասոց երեւոյթ է, որ, բնականաբար, այդպիսի օրը բոլորին համակում է մի միտք մի զգացմունք՝ դատեպնդած զարաւոր անցեալի խրատիչ փորձով, մեծ նախնիներէ օրինակով—բարձր ծածանել ժողովրդի լուսաւորութեան գրօշը և նրա վեհութեանը զրտակ—անվհատ և աննահանջ յառաջ միշտ զկար յառաջընթանալ:

Հայը մինչև այժմ այնպիսի զժընդակ պայմաններում է գտնուում, որ նրա ամեն մի յոյսը չծած խամրում է, ամեն մի ակնկալութիւնը քաղաքական բիրտ անակնկալների զոհ գտնուում:

Կեանքի—եթէ կարելի է այսպէս ասել—բիրտ ու կամայական ուղիկանուում հայը խեղդուողի նման յանախ է զիմը խարուսիկ տաշիզների օգնութեան և յուսանում ու սրտարեկ նա կանգնել: Արիւնտա զարեքի ընթացքում ինչքը չի տեսել հայ ժողովուրդը: Անողոր աշխարհակալների համար մեր հայրենիքը բարբարոս փորձերի թատերաբեմ է եղել սոսկ:

Հայի թուլութիւնը առակ է զարձել: Մտաբերեցէք Բիսմարկի ցինիկ խօսքերը:

Բայց հայն ունեցել է այն հոգեկան տոկունութիւնը, որի շնորհիւ մենք կանք այժմ: Հայն ունեցել է իւր գիրը ու զգրողը, որոնց միջոցով պահպանել է ազգային կուրտուրան, ինքնուրոյնութիւնը:

Փիղիքական արտաքին ոյժից զուրկ, հայը զարգացել է իւր ներքին—բարոյական—մտաւոր ոյժը:

Նւ ոչ միայն հեռաւոր անցեալում, այլ և այսօր միայն այդ գործմաններն են հիմնաւորում մեր կուրտուրական կենսունակութիւնը:

Նւ այդ զգում, ըմբռնում են ամենօրէ՛:

Այսօրուայ անսրինակ արամազրութիւնը—ազապոյց:

Այդ ուժգին զգացում էր և Բագուում, ամսիս 12-ին: Այդ օրը մի մեծ ցոյց էր՝ դիտակցականութեան ցոյց:

Դժբախտաբար, հանդիսի բարձր արամազրութեանը չէր համապատասխանում կազմակերպւած հանդէսը:

Տօնակատարութիւնը, ինչպէս վայել է զրբ տօնին—սկսուեց հայ զրպրօյններից: Այդ օրը ուսում չկար: Մանկավարժական ժողովի որոշման համաձայն, զատարանական զատարակները ծանօթացրին երեխաներին մեծ տօնի պատմութիւնն ու նրա նշանակութիւնը:

Նախորդ օրը բարձր զատարանի աշակերտուհիներին ձրբ բաժանուել էր էջմիածնի Երեմիանական յանձնաժողովի բրշուրը տօնի մասին:

Այսուհետև աշակերտուհիները սուսցիչների սաաշխարհութեամբ գնացին եկեղեցի: Տօնի առթիւ հառ սասց Ն. յա՛: Տէր-Կարապետեանը: Չի կարելի յաշող համարել տէր հօր երկարարանութիւնը և ոչ միայն այն պատհասով, որ ատարօրինակ է նրա հիմնական մակարեքութիւնը պատմական փաստերից՝ փարել եկեղեցուն և նրա մէջ պարել ազգի փրկութիւնը: Կեբրիկոսի մտածողութիւնը, բնականաբար, պէտք է լինի կրեքական: Տէր հօր կեղծ-զատական արտայայտութիւնները անզօր պրեհանդիաներ էին պարունակում իրանց մէջ և անախօթ ազաւորութիւն թողնում:

Բագուի հոգեւորականութեան ներկայացուցիչը իւր կոշման բարձրութեան վրայ չէր մեծ տօնի օրը:

Նոյն օրը, երեկոյեան նիկիտիւնների ցիրկ-թատքմում կայացաւ տեղիս Երեմիանական մասնաժողովի կազմակերպած յօրեկեանական հանդէսը:

Տօնակատարութիւնը անպին հասարակութիւն էր զրաւել: Երեւում էր, որ հասարակութիւնը խորապէս զգում է հազուադէպ հանդէսի բարձր խորհուրդը:

Հանդէսը բացուեց պ. Ս. Յակոբեան

նի բանախօսութեամբ, որի էական մասը հետեւեալն էր: Շեշտելով զբերի և ազգագրութեան անպին զերի վրայ մեր պատմութեան մէջ, բանախօսը անցաւ այն խնդրին, թէ ինչ պայմաններում առաջ եկաւ տառերի գիւտը:

Չը ժխտելով քրիստոնէութեան զերը այդ խնդրում, պ. բանախօսը կարծում է, որ մեր պատմագրութեան մէջ տիրող կարծիքը խիստ թերի է և միակողմանի: Կարծում է, որ զբերը առաջ եկան քրիստոնէական պրոպագանդի կարիքներէ, բայց այդպէս է իրօք:

Եթէ մի հարեանցի ակնարկ զցենք Հայաստանի ներքին կացութեան վրայ IV և V դարերում, մենք կտեսնենք որ տառերի գիւտը պայմանաւորուած և հիմնաւորուած է աւելի սօցիալական քաղաքական գործօններով, քան թէ կրօնական:

Այդ այն դժբախտ շրջանն էր, երբ հայերը զուրկ ուժեղ, կենտրոնացած պետութիւնից, խաղալիք էին իրանց հօր զրացիների—պարսիկների և յոյների ձեռքին: Բացի այդ, համակրօն յոյների քաղաքակրթութիւնը սկսել էր սպառնալ հայի ազգային—կուլտուրական անկախութեանը: Յունամուրթիւնը եկեղեցու և արքունիքի միջոցով խոշոր նուաճումներ էր անում հայերի մէջ:

Այսպիսի ծանր պարագաներում ժողովրդի սրտացաւ և գիտակից տարբերք, բնականաբար, պէտք է խորհրդածէին բնաջնջման վտանգի մասին: Եւ Մեսրոպի գիւտի մեծ նշանակութիւնը չէնց զրա մէջ էր: Ստեղծելով մայրենի դպրոց և գրականութիւն,—Մեսրոպն ու նրա զինակիցները ոչ այնքան քրիստոնէութիւնն ի նկատի ունէին, որքան ժողովուրդն ու նրա ազգային շահերը: Գիրը ազգային ինքնապաշտպանութեան ամենայնուայնոյն զէնքն էր:

Գալով հայկական տպագրութեան, պ. բանախօսը մասնաձեւից այն հայրենացումն պրօքեսսը, որ մինչև օրս էլ շարունակուած է:

Եւրոպայում սկսուելով, հայկական տպարանը մօտեցաւ մեր հայրենիքին և այժմ աւելի և աւելի է մտնում մեր գաւառները՝ ժողովրդի բարձր խաւերի կարիքներից ծնուելով, հայկական տպարանը շարունակ ձգտում է զէպի ուսմկավարացում, զէպի բանուորն ու զիւղացին: Մեր սերնդի պարաքն է գործել անընդհատ այդ ուսմկավարացման ուղիով:

Բանախօսութիւնից յետոյ Տիխիւից յատուկ նրախրում զերասանական խումբը ներկայացրից պ. Արմէնեանի յօդոյնական պիեսը «Սահակ և Մեսրոպ»: Մենք կարծում ենք, որ մեծ յօդոյնանը ոչ մի զէպում չի կարող ծառայել «Նրբացուցիչ» զէպը յանցանաց: Ընդհակառակն, զա՛մի այնպիսի անօրինակ տօն է հայ ժողովրդի համար, որ ամեն մի թիթեամիտ վերորերմունք հաւասար է սրբապղծութեան: Պ. Արմէնեանը չի հասկացել այս տարրական ճշմարտութիւնը:

Պ. Արմէնեանի «շարագրութիւնը»

Ներշնչուած է Բաֆֆու «Սամուէլի» մի զլիւից, որի մէջ Մեսրոպն ու Սահակը յղանում են մեծ գիւտը: Այդ գիւտը արժատուոյնց մեր լրագրի անցեալ համարում, այնպէս որ ընթերցողը զրանից միանգամայն պարզ գաղափար կարող է կազմել յօդոյնական պիեսի մասին. մանաւանդ որ պ. Արմէնեանի պիեսի էական բովանդակութիւնը վերցուած է Բաֆֆու վէպից:

Եթէ հանենք փաստական մասը և գատենք պ. Արմէնեանի ինքնուրոյն, «ստեղծագործութեան» գաւառը, կըստանանք պարողունու վերին աստիճանի բճարագրութիւն շինուտ տիպը և ամբողջ պիեսի նիղ նացիոնալիտական—կղերական շունչը: Բեւեռ կարող էր յարգել համազգային մեծ տօնը, բայց ոչ այնքան վուլգար կերպով: Եթէ այդ օրը բեմի գեղարուեստական պահանջները օտանաբարեցին, չի կարելի ասել, որ գոնէ մեծ տօնին վայել էր «Սահակն ու Մեսրոպը»:

Չանձրոյթն ու վրդովմունքը եղան այդ պատուէրով գրուած պիեսի բաժինը: Եւ չափազանց վատ կլիներ հանդէսի տպաւորութիւնը, եթէ պ. Մայրիկեանի խումբը չզար օգնութեան:

Երգուեցին Ն. Կոմիտասի և պ. Մայրիկեանի ներգաշնակած ժողովրդական երգերը: Երգեցողութիւնը ընդհանրապէս լաւ տպաւորութիւն արաւ: Պ. Մայրիկեանի լաջողութիւնը «Աղլի» շոտոն երգից յետոյ հասաւ օվացիաններին: Երգը կրկնուեց մի քանի անգամ:

Հանդէսը տեւից մինչև ժամի 12-ը 8.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԲԱԳՈՒԻ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՄ.

Կիրակի օրը Բագուի քաղաքի արուարձաններում տեղի ունեցան գասախօսութիւններ տառերի գիւտի և տպագրութեան մեծ յօդոյնանի մասին: Սև քաղաքի ժողովրդական համալսարանում երեկոյան ժամը 8-ից գասախօսեց պ. Արտաշէս Վանցեան. Բալխանիում՝ պ. Ռուբէն Քաջբերունի և Բիրի-Նէյրաթում՝ պ. Միրակ Գրիգորեան:

ՀԱՆԴԵՒՄ ԿՈՒՆՏՆՈՒՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ.

Շաբաթ օրը Բագուի Կուլտուրական Միութեան զպրօցում դասեր չեղան: Ուսուցիչների նախաձեռնութեամբ եղաւ մի փոքրիկ հանդէս:

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅՈՑ ԵՒԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ.

Ամսիս 12-ին Հայոց Ծխական զըպրօցների աշակերտ-աշակերտուհիները զրազմունքներից ազատ էին: Նոյն օրը ուսուցիչները և գասախօսակները իւրաքանչիւր գասախօսում, առանձին, բացատրեցին Համազգային Յօդոյնանի նշանակութիւնը: Աշակերտներին բաժանեցին Գ. Ալթունեանի փոքրիկ աշխատութիւնը:

Նոյն օրը տօնի պատճառով արձա-